

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 18 (Ekim/October 2024), s. 196-219.

Geliş Tarihi-Received: 00.00.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 00.00.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.237

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Unsurları Açısından İncelenmesi*

Analysis of Secondary School Turkish Coursebooks in Terms of Vocabulary Elements

Adem USDA**
Mustafa ULUOCAK***

Öz

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin kullanıldığı bu araştırmanın amacı, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulmakta olan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri söz varlığı bakımından incelemek ve değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda Türkçe ders kitaplarındaki okuma ve dinleme/izleme metinlerinin tamamı, word dosyalarına aktarılmış ve Cibakaya 2.0 izin programı kullanılarak metinlerde yer alan bütün sözcükler dizinlenmiştir. Ardından bu sözcükler Aksan'ın (2004) söz varlığı sınıflandırması, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımları ile Türkçe ders kitaplarındaki etkinlik ve uygulamalarda yer alan söz varlığı unsurları değerlendirilerek sınıflandırılmıştır. Buna göre araştırmamıza konu olan Türkçe ders kitaplarının söz varlığı, "deyimler, atasözleri, özdeyişler, kalıp sözler, terimler, kalıplaşmış sözler, ikilemeler, özel isimler, yerel söylemler ve konuşma dili unsurları, yabancı sözcükler ve kısaltmalar" şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu unsurların kullanım sıklıkları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular word ve excel programında düzenlenerek tablo ve grafikler eşliğinde çözümlenmiştir. Söz varlığı unsurları bakımından en zengin ders kitabının 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu belirlenmiştir. Bu sınıf düzeyini sırası ile 6. sınıf, 7. sınıf ve 5. sınıf Türkçe ders kitapları takip etmektedir. Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından sınıf düzeyi ilerledikçe zenginleştiği görülmüştür. Fakat bu durum 7. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, ortaokul Türkçe ders kitapları, söz varlığı unsurları, sıklık analizi.

Abstract

The aim of this research, in which document analysis, one of the qualitative research methods, was used, is to examine and evaluate the texts in the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks being taught in the 2022-2023 academic year in terms of vocabulary. For this

* Bu makale, Adem USDA tarafından 2024 yılında hazırlanan "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Programı (2019) Söz Varlığı Unsurları ve Kazanımları Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Türkçe Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, e-posta: ademusda@yahoo.com, ORCID: 0009-0005-0449-0945.

*** Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: muluocak@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9446-453X.

purpose, all of the reading and listening/watching texts in the Turkish textbooks were transferred to Word files and all the words in the texts were indexed using the Cibakaya 2.0 index program. Then, these words were classified by evaluating Aksan's (2004) vocabulary classification, the Turkish Course Curriculum (2019) vocabulary achievements, and the vocabulary elements in the activities and practices in the Turkish textbooks. Accordingly, the vocabulary of the Turkish textbooks that are the subject of our research was classified as "idioms, proverbs, aphorisms, formulaic words, terms, formulaic words, reduplications, proper names, local discourses and colloquial elements, foreign words and abbreviations". The frequency of use of these elements was determined. The findings obtained were organized in word and excel programs and analyzed with tables and graphs. It was determined that the 8th grade Turkish textbook was the richest textbook in terms of vocabulary elements. This grade level is followed by 6th grade, 7th grade and 5th grade Turkish textbooks, respectively. It was observed that Turkish textbooks became richer in terms of vocabulary as the grade level progressed. However, this situation could not be determined in the 7th grade Turkish textbook.

Keywords: Turkish education, secondary school Turkish textbooks, vocabulary elements, frequency analysis.

Giriş

Konuşma ve yazı dili ile iletişimin temelinde sözcükler bulunmaktadır. Bireyler, ana dili edinimi sürecinde çocuk yaşta söz dağarcıklarını geliştirmeye başlasalar da bu, bir sistemden uzak ve gelişigüzel bir şekilde ilerlemektedir. Ayrıca çeşitli değişkenlere göre de şekillenebilmektedir. Söz varlığının sistemli ve düzenli bir şekilde gelişerek şekillendiği ortam okullardır. Okullarda ise özellikle Türkçe derslerinde söz varlığı öğretimi bir süreç dâhilinde ve belirli bir plan çerçevesinde gerçekleşmekte olup yaşa göre de gelişerek kalıcı hâle gelmektedir.

Okullarda öğrencilerin; kişisel, sosyal, akademik vb. birçok açıdan gelişebilmesini hedefleyen eğitim sisteminde belirli yetkinlikler belirlenmiş ve bu doğrultuda eğitim-öğretim süreçleri planlanmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) ifade edilen bu yetkinliklerden biri de "ana dilde ve yabancı dillerde iletişimin geliştirilmesi" olarak görülmektedir (MEB, 2019, s. 4). Ana dilde ve yabancı dillerde iletişimin temelinde söz varlığı unsurlarının yattığı bir gerçektir. Bireyler sahip oldukları söz varlıkları ile dinlenen ve okunanı anlayabilmekte, kendilerini konuşarak ve yazarak ifade edebilmektedir. İletişim sürecinin oluşabilmesi için bireylerin söz varlığı bakımından yeterli düzeyde olması gerekmektedir (Demir, 2006).

Bir dilin söz varlığı, o dili konuşan birey ve toplumların yaşam tarzını, hayata bakışını, maddi ve manevi kültürel unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Aksan (2004, s. 7) "Söz varlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir" diyerek söz varlığının önemini dile getirmiştir. Söz varlığı, içerik bakımından aktif ve pasif söz varlığı olarak değerlendirilmektedir. Beyreli vd. (2017, s. 143), aktif söz varlığını "anlamını bilip aynı zamanda kullandığımız sözcükler" pasif söz varlığı ise "anlamını bilip ancak kullanmadığımız sözcükler" biçiminde tanımlamaktadır. Eğitim-öğretim sürecinden beklenen, bireylerin aktif ve pasif söz varlıkları arasındaki farkın azaltılması, daha doğrusu bireylerin sahip olduğu pasif söz varlıklarının aktif hâle getirilmesidir. Aktif ve pasif söz varlığı arasındaki farkın artması bireyler ve toplumlar için çeşitli problemlere yol açabilmektedir. Pasif söz varlığının aktifleştirilemediği bir ortamda anlama kapasitesi bakımından yeterli olan ancak anlatma becerisi yetersiz kalan bireylerin yetişmesi kaçınılmazdır (Demir, 2006).

Bireylerin söz dağarcığının zenginleşmesinde Türkçe ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Çünkü söz varlığı edinim süreci Türkçe ders kitaplarındaki metinler vasıtası

ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle ders kitaplarına alınacak metinlerin söz varlığı açısından zengin bir içeriğe sahip olması beklenir. Ayrıca bu içeriğin süreç içerisinde gelişen, aktif bir pozisyonda ve geleneksel yöntemlerin dışında işlevsel öğrenme ortamlarında gerçekleştirilmesi gerekir (Göçer, 2009). Ancak yapılan bazı araştırmalar, Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır (Apaydın, 2010; Karagöl ve Tarakçı, 2019; Uluçay, 2016). Bu yetersizliklerin başında Türkçede hangi sözcüğün ne sıklıkta ve hangi yaş grubunda öğretileceğinin belirsiz olması gelmektedir. Türkçe ders kitaplarında kullanılacak sözcüklerin seçimi ders kitabı yazarlarının kişisel tecrübelerine bırakıldığından bu durum sözcük öğretimi açısından çeşitli sorunlara yol açmaktadır (Pehlivan, 2003). Nitekim Karadağ (2019), iki farklı yayınevi tarafından hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabının %55'in üzerinde farklı söz varlığı içerdiğini ortaya koyarak bu durumun özellikle fırsat eşitliğini zedelediğini ifade etmektedir. Yine Kurudayıoğlu ve Karadağ'ın (2006) çalışmasında da benzer sonuçlar görülmüş ve 8. sınıfa yönelik hazırlanan iki farklı yayınevine ait Türkçe ders kitabının söz varlığı bakımından değişkenlikler içerdiği tespit edilmiştir. Her iki araştırmadan da anlaşılacağı üzere yıllar geçse de benzer durum devam etmektedir.

Ders kitaplarında yaşanan bu sorun aynı zamanda çocuk edebiyatı ürünlerinde de görülmektedir. Baş (2006) 1985-2005 yılları arasında çocuklar için hazırlanan kitaplar üzerine yaptığı çalışmada bu kitapların söz varlığı bakımından yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca çocuk kitaplarının hazırlanmasında yaş, sınıf gibi unsurların dikkate alınmadığını ve kitaplardaki kelime hazinesinin oluşturulmasında belli bir ölçütün kullanılmadığını ifade etmektedir. Fakat "Yurt dışındaki söz varlığı araştırmaları sözlü ve yazılı dili ayrı ayrı ve bir arada içerecek biçimde, çok farklı seviyedeki gruplar üzerinde ve eğitim sürecine doğrudan aktarılabilir tarzda yapılmaktadır." (Baş ve Karadağ, 2012, s. 100)."

Türkçenin söz varlığı çalışmaları uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. Bu konudaki yurtdışı kaynaklarının ilki 1921 yılında Edvard L. Thorndike'a ait olan *Teacher's Word Book* (Öğretmenin Kelime Kitabı) adıyla basılan kitaptır. Türkçenin söz varlığı alanındaki ilk çalışmanın ise 1926 yılında Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesinin hazırladığı, *İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Elifba Kitapları Hakkındaki Rapor'*udur. Türkçenin ilk kapsamlı söz varlığı sıklık çalışması ise ancak 1962 yılında J.E. Pierce (1962) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada konuşulan ve yazılan Türkçenin kelime sıklığı tespit edilmiştir. Bu çalışmadan sonra Türkçenin söz varlığı ve kullanım sıklığı üzerine birçok çalışma daha yapılmıştır. Bu çalışmaların en kapsamlı olanı Göz'ün (2003) çalışmasıdır. Göz, bu çalışmada 1995-2000 yılları arasında yayımlanmış olan "*basın kaynakları, roman, hikâye, bilim, popüler bilim, güzel sanat, biyografi, hobi, din ve muhtelif, okul kitapları vs.*" gibi çeşitli kaynaklardan elde ettiği metinlerden hareketle yaklaşık 1 milyon sözcükten oluşan bir havuz oluşturmuştur (Baş ve Karadağ, 2012). Göz bu çalışması ile oluşturduğu havuzda yer alan sözcüklerin sıklıklarını belirlemiştir. Bu çalışmaların yanısıra ilkökul ve ortaokul Türkçe ders kitaplarının sözcük sıklığı üzerine yapılan lisansüstü çalışmalarından bazıları şunlardır: "*Karatay (2004), Karadağ (2005), Kurudayıoğlu (2005), Yalçın (2005), Kutlu (2006), Erkul (2008), Kaya (2008), Açıköz (2008), Ekmen (2009), Baldan (2009), Uludağ (2010), Turhan (2010), Apaydın (2010), Daharlı (2012), Öz (2012), Uyar (2012), Büyükhellaç (2014), Kargın (2019), Yavuz (2020), Arslan (2023), Altaş (2023)*".

Bir dilin söz varlığının ortaya konması ve bilimsel anlamda sözcük öğretiminin niteliğinin geliştirilmesi bakımından sıklık çalışmalarının önemi yadsınamaz. Söz varlığı sıklık konusunda yapılan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla bu araştırmada, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı unsurları tespit edilerek Türkçe ders kitaplarındaki

sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklıkları belirlenmiştir. Ayrıca bu kullanım sıklıkları sınıf düzeyleri bakımından karşılaştırılarak ortaokul öğrencilerine Türkçe ders kitapları aracılığıyla kazandırılması amaçlanan söz varlığı unsurlarının nitelikleri ayrıntılı olarak betimlenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlığı bakımından görünümünün elde edildiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” biçiminde tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Nitel araştırmalarda belgelerin yeri ve işlevleri, doğası ve biçimleri, belge analizinin güçlü ve zayıf yönleri ve araştırma sürecinde belgelerin kullanımı örnekleriyle Bowen (2009) tarafından ifade edilmektedir.

Bu çalışmada doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırmaya konu olan olgu ve olayların incelenmesini kapsamaktadır. Ayrıca doküman analizinde bir durum analizi yapılmaktadır. Yani olay ya da olguların geniş betimlemelerinin yapıldığı bu süreçte araştırmacılar olay veya olgulara herhangi bir müdahalede bulunmamakta, var olan durumun adeta fotoğrafını çekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Ekiz, 2009). Bu bakımdan bu çalışmaya en uygun olan yöntemin doküman incelemesi olduğuna karar verilmiş ve buna yönelik süreç izlenmiştir.

İncelenen Dokümanlar

Bu araştırmanın dokümanlarını, MEB tarafından onaylanmış 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Bu ders kitapları Tablo 1’de belirtilmiştir:

Tablo 1. Araştırma Kapsamındaki İnceleme Nesneleri

Ders Kitapları	Yayınevi	Yazar/Yazarlar	Yayın Yılı
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Anıttepe Yayıncılık	Şule Çapraz BARAN / Elif DİREN	2022
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Ata Yayıncılık	Mehmet Ozan SARIBOYACI	2022
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Özgün Yayıncılık	Hilal ERKAL / Mehmet ERKAL	2022
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	MEB Yayınları	Hilal ESENLİOĞLU / Sıdıka SET/ Ayşe YÜCE	2022

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Bu süreçte araştırmaya konu olan Türkçe ders kitaplarında yer alan 32 tanesi dinleme/izleme metni olmak üzere toplam 128 metin, doküman incelemesi tekniği ile incelenmiş ve çözümlenmiştir. Bu inceleme ve çözümlenmelerde izlenen yol şu şekildedir:

Öncelikle araştırma kapsamına alınacak olan Türkçe ders kitapları -her sınıf düzeyinde bir kitap olacak şekilde- rastgele olarak seçilerek belirlenmiştir. Ardından bu ders kitaplarının içerisindeki metinlerin söz varlığı bakımından nasıl bir görünüme sahip olduğunu belirlemek için bu ders kitaplarında yer alan okuma ve dinleme/izleme metinlerinin tamamı (serbest okuma metinleri hariç) word dosyasına aktarılmıştır. Böylelikle her sınıf düzeyinde 8’i dinleme/izleme metni olmak üzere toplam 32 metin ve

bütün sınıf düzeyleri değerlendirildiğinde ise 32'si dinleme/izleme metni olmak üzere toplam 128 metinden oluşan bir havuz ortaya çıkmıştır. Ardından Türkçe ders kitaplarının içerisindeki okuma ve dinleme/izleme metinlerinin toplam sözcük sayısı Cibakaya 2.0 dizin programı ile belirlenerek dizinlenmiştir. Bu aşamada özellikle metinlerdeki söz varlığını oluşturan sözcüklerin yapım eki ve çekim ekleri atılmayarak türetme ve çekimlenme biçimleri ve tamlama oluşturma durumları korunmuştur. Böylece bu söz varlığı unsurlarının Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımları ile ilişkilerinin ve Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde kullanılma durumlarının daha net bir şekilde ortaya konulacağı düşünülmüştür. Toplam sözcük sayılarına dair elde edilen bulguların sonuçları tablo ve grafikler kullanılarak yorumlanmıştır. Bu çalışmada sözcüklerin sınıflandırılmasında Aksan'ın (2004) söz varlığı sınıflandırması, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımları ile Türkçe ders kitaplarındaki etkinlik ve uygulamalarda yer alan söz varlığı unsurları değerlendirilmiş ve aşağıdaki sınıflandırmadan yararlanılmıştır.

- Deyimler
- Atasözleri
- İlişki sözleri (kalıp sözler)
- Kalıplaşmış sözler
- Terimler
- Çeviri sözcükler
- Yabancı kökenli sözcükler
- İkilemeler
- Yerel söylemler ve konuşma dili unsurları
- Özel isimler
- Kısaltmalar

Yukarıdaki sınıflandırmada "ikilemeler, yerel söylemler ve konuşma dili unsurları, özel isimler ve kısaltmalar" Aksan'ın (2004) sınıflandırmasında ve Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımlarında yer almamaktadır. Bu unsurlar, ders kitaplarındaki söz varlığı etkinlik ve uygulamalarında kullanıldığı için bu çalışmada söz varlığı sınıflamasına dahil edilmiştir.

Türkçe ders kitaplarındaki deyimlerin ve atasözlerinin tespitinde kullanılan sözlükler şunlardır: Aksoy'un (1998) "Deyimler Sözlüğü", Çotuksöken'in (2004) "Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü", Parlatur'un (2007) "Deyimler sözlüğü" ve TDK (2002) tarafından hazırlanan "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü".

Türkçe ders kitaplarındaki ikilemelerin kontrolleri, Akyalçın'ın (2007) Türkçe "İkilemeler Sözlüğü" ve Hatiboğlu'nun (1981) "Türk Dilinde İkileme" eserinden yapılmıştır. Kalıp sözlerin tespitinde ise Türkçe Sözlük'ün (2002) yanında Canbulat ve Dilekçi (2013), Gökdayı (2008, 2016) ve Bayraktar'ın (2022) araştırmalarından da yararlanılmıştır.

Hem ikileme hem deyim özelliği gösteren söz varlığı unsurlarını örneklendirirken örneklerin daha iyi anlaşılması için ders kitaplarında yer almayan, tarafımızca ilave edilen sözcükler yay ayrıç içerisinde alınmıştır.

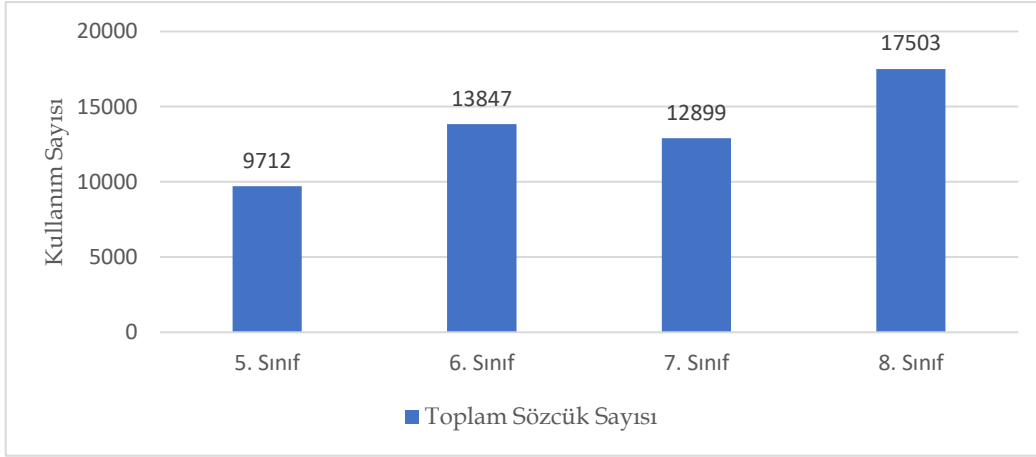
Bulgular

Bu araştırmada Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarından “deyimler, atasözleri, özdeyişler, kalıp sözler, ikilemeler, terimler, özel isimler, yöresel söylemler ve konuşma dili unsurları, yabancı sözcükler ve kısaltmalar”ın kullanım sıklıkları tespit edilmiş, aşağıdaki grafik ve tablolarda sunulmuştur.

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Söz Varlığı Unsurları

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Toplam Sözcük Sayıları

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları, toplam sözcük sayısı bakımından incelenmiş ve Şekil 1’deki sonuçlar elde edilmiştir:

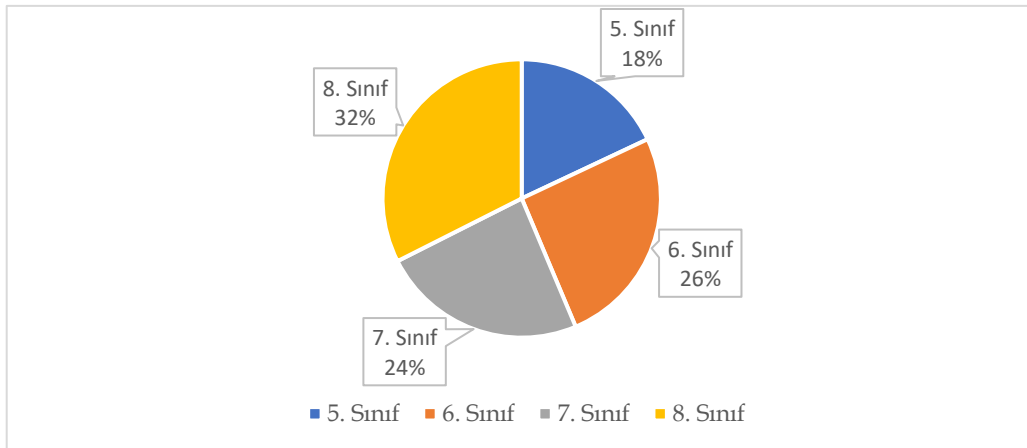

Şekil 1. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Toplam Sözcük Sayısı

Şekil 1 incelendiğinde toplam sözcük sayısı bakımından en yoğun olan ders kitabının toplam 17.503 sözcük ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıfı sırası ile 13.847 sözcük ile 6. sınıf, 12.899 sözcük ile 7. sınıf ve 9.712 sözcük ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları takip etmektedir.

Şekil 1’de de görüldüğü üzere ders kitaplarında yer alan toplam sözcük sayılarının sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber genel olarak arttığı gözlenmektedir. Öğrencilerin bilgi ve birikimlerinin her geçen yıl arttığı göz önünde bulundurulduğunda metinlerde kullanılan sözcük sayılarının da artması beklenen bir durumdur. Ancak 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam sözcük sayısının (12.899) 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam sözcük sayısına oranla (13.847) düşük kaldığı görülmektedir.

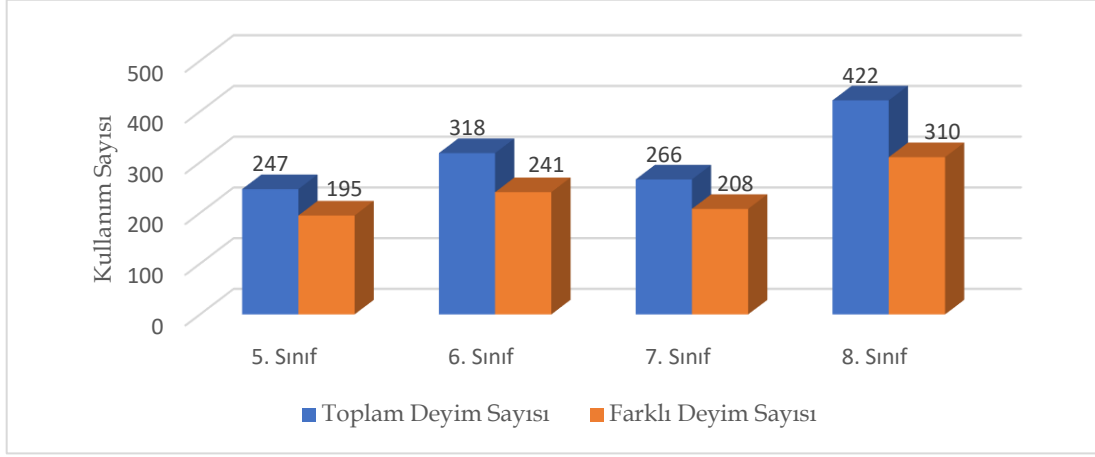
Toplam sözcük sayılarının sınıf düzeylerine göre dağılımı yüzdesel olarak Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Toplam Sözcük Sayılarının Sınıf Düzeylerine Göre Oransal Dağılımı

Deyimlere Ait Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan deyimlerin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Deyimlerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 3 incelendiğinde deyimlerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 422 deyim ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 318 deyim ile 6. sınıf, toplam 266 deyim ile 7. sınıf ve toplam 247 deyim ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. Toplam deyim sayısındaki sıralama farklı deyim sayısında da değişmemiştir ve farklı 310 deyim yer aldığı 8. sınıf Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Bu sınıf düzeyini 241 farklı deyim ile 6. sınıf, 208 farklı deyim ile 7. sınıf ve 195 farklı deyim ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

Sınıf düzeylerindeki toplam ve farklı deyim sayıları incelendiğinde, sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber toplam ve farklı deyim sayılarında da genel bir artışın olduğu görülmektedir.

Sınıf düzeyi ilerledikçe deyim sayısının artması beklenen bir durumdur. Ancak 7. sınıf Türkçe ders kitabında 6. sınıfa oranla daha az deyim yer aldığı görülmektedir. Buna benzer bir durum kullanılan toplam sözcük ve farklı sözcük sayılarında da tespit edilmiştir.

Sınıf düzeylerinde kullanım sıklığı 3 ve üzeri olan deyimler ise şu şekildedir:

5. sınıf: *Kıyamet kopmak* (7), *karar vermek* (4), *ortaya çıkmak* (4), *saygı duymak* (beslemek) (4), *(bir şeye) imza atmak* (3), *değer vermek* (3), *haber vermek* (3), *imza toplamak* (3), *türkü söylemek* (3) ve *yanı sıra* (3).

6. sınıf: *Davet etmek* (4), *el ele vermek* (4), *geri dönmek* (4), *ortaya çıkmak* (4), *yer almak* (4), *cevap vermek* (bir şeye) (3), *eskisi kadar (gibi)* (3), *hak etmek* (3), *hoşa gitmek* (3), *ısrar etmek* (3), *neden olmak* (3), *yanıt vermek* (3), *yok etmek* (3) ve *yola çıkmak* (3).

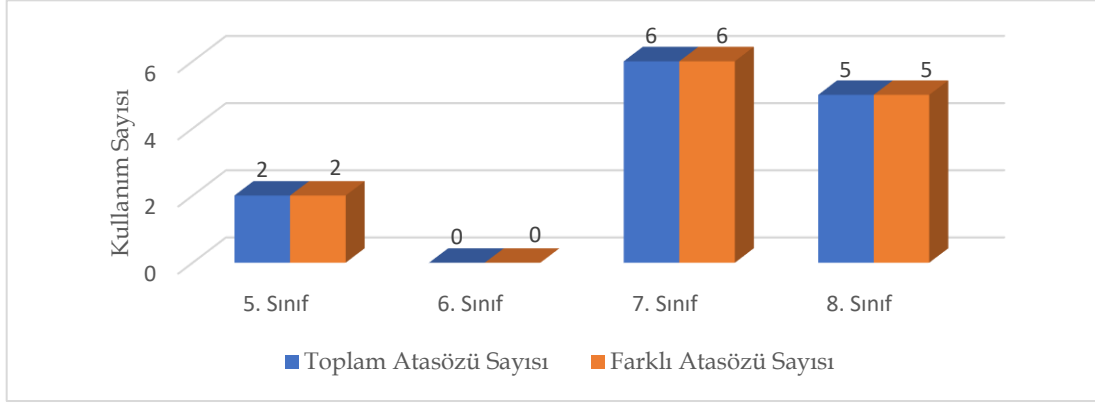
7. sınıf: *Cevap vermek* (bir şeye) (9), *karar vermek* (6), *ıslık çalmak* (5), *fark etmek* (4), *ortaya çıkmak* (4), *(birine) yük olmak* (3), *ara vermek* (3), *var olmak* (3).

8. sınıf: *Eşref saati* (20), *neden olmak* (7), *var olmak* (5), *zarar vermek* (5), *dalga geçmek* (4), *dört bir taraf (yan)* (4), *elde etmek* (4), *karar vermek* (4), *kına (kınalar) yakmak* (koymak, sürmek, vurmak, yakınmak, yakılmak) (4), *yer almak* (4), *(birinin veya bir şeyin) kurbanı olmak*

(3), ciddiye almak (3), fark etmek (3), göğüs germek (3), haber vermek (3), nefes almak (3), o denli (o kadar) (3), önüne geçmek (3), yok etmek (3).

Atasözlerine Ait Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan atasözlerinin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Atasözlerinin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 4 incelendiğinde atasözlerinin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 6 atasözü ile 7. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 5 atasözü ile 8. sınıf, toplam 2 atasözü ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. 6. sınıf Türkçe ders kitabında ise atasözüne rastlanmamıştır. Toplam atasözü sayısındaki sıralama, farklı atasözü sayısında da değişmemiştir.

Araştırmaya konu olan 5 ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki atasözü sayısının diğer sınıf düzeylerine oranla düşük kaldığı görülmekte ve 6. sınıf Türkçe ders kitabında atasözüne rastlanılmaması dikkat çekmektedir. Ayrıca 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki atasözü sayısının ve sıklığının ders kitaplarında yer alan diğer söz varlığı unsurlarına oranla düşük kaldığı ve yetersiz olduğu da tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında tespit edilen atasözleri sınıf düzeylerine göre şu şekildedir:

5. sınıf: *Bir elin nesi var, iki elin sesi var. Yalnız taş, duvar olmaz.*

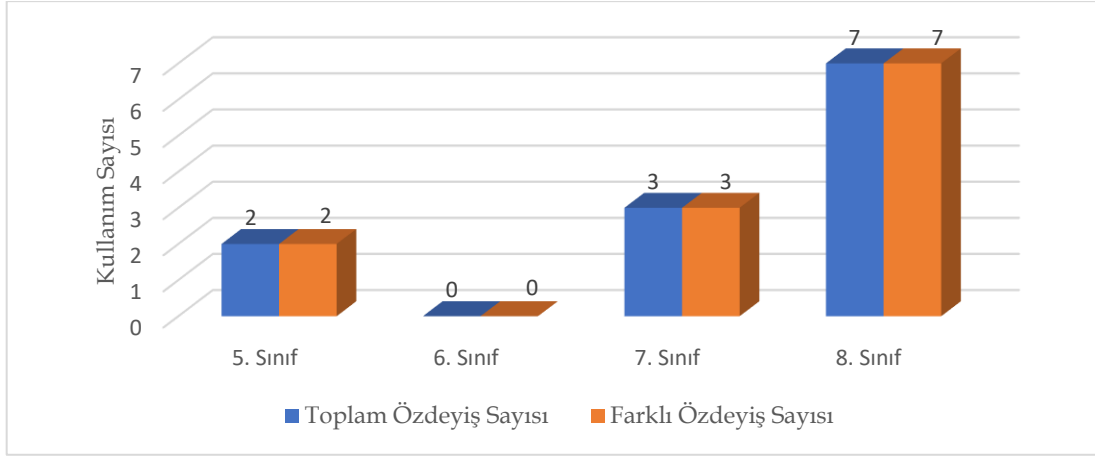
7. sınıf: *Arı kovanı oğulsuz olmaz, düğün dernek davulsuz olmaz. Bakarsan baş olur, bakmazsan dağ (olur). Birisini tanımak için ya seyahate gideceksin ya yemek yiyeceksin. Davulun sesi uzaktan hoş gelir. İnsan insanı alışverişte görsün. Uykusuz düş, davulsuz cümbüş olmaz.*

8. sınıf: *Acele işe şeytan karışır. Ağızına vur, lokmasını al. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı (hakkı) vardır. Olacakla öleceğe çare bulunmaz. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.*

Özdeyişlere Ait Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan özdeyişlerin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Özdeyişlerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 5 incelendiğinde özdeyişlerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 7 özdeyiş ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 3 özdeyiş ile 7. sınıf, toplam 2 özdeyiş ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. 6. sınıf Türkçe ders kitabında ise özdeyişe rastlanmamıştır. Toplam özdeyiş sayısındaki sıralama farklı özdeyiş sayısında da değişmemiştir.

6. sınıf Türkçe ders kitabında özdeyişe rastlanılmaması dikkat çekicidir. Ayrıca “Millî Mücadele ve Atatürk” teması, bütün sınıf düzeylerinde yer alan zorunlu temalardan olmasına rağmen 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında Atatürk’e ait bir özdeyişin bulunmaması da dikkat çekmektedir.

Araştırma kapsamında tespit edilen özdeyişler sınıf düzeylerine göre şu şekildedir:

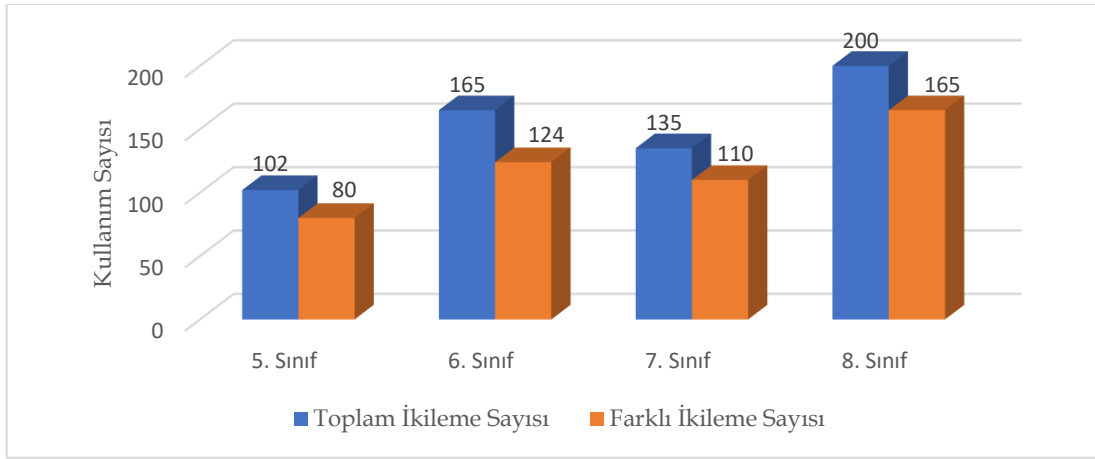
5. sınıf: *Ancak altı ayda aşılabılır “İngiliz Subay”. Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri! “Atatürk”.*

7. sınıf: *Âlemin gözündeki çöpü görürsün, kendi gözündeki merteğe baksana “Mevlâna”. Kusursuz dost arayan dostsuz kalır “Mevlâna”. Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol “Mevlâna”.*

8. sınıf: *Af dileyene haksızlık eden kişi onun şahsında tüm insanlığa haksızlık etmiştir “Beydeba”. Akıl dibi görünmez bir deniz gibidir “Beydeba”. Bela, bilge insanlara felaket getirmez “Beydeba”. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü; musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir “Atatürk”. Güçlü düşmandan sakınan zayıf, zayıfa aldanan güçlü düşmandan daha akıllıdır “Beydeba”. Hayatta musiki lazım değildir. Çünkü hayat musikidir “Atatürk”. Toplumumuza iyimserler de kötümserler de katkıda bulunurlar. İyimser uçak yapar, kötümser ise paraşüt “Gil Stern”.*

İkilemelere Ait Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan ikilemelerin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 6’da sunulmuştur.

Şekil 6. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki İkilimelerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 6 incelendiğinde ikilemelerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 200 ikileme ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 165 ikileme ile 6. sınıf, toplam 135 ikileme ile 7. sınıf ve toplam 102 ikileme ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. Toplam ikileme sayısındaki sıralama, farklı ikileme sayısında da değişmemiştir. Farklı 165 ikileme ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Bu sınıf düzeyini 124 farklı ikileme ile 6. sınıf, 110 farklı ikileme ile 7. sınıf ve 80 farklı ikileme ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

Sınıf düzeylerinde yer alan toplam ve farklı ikileme sayıları incelendiğinde, sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber toplam ve farklı ikileme sayılarında da genel bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Bu beklenen bir durumdur. Ancak 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki ikileme sayısının 6. sınıf düzeyine oranla daha az olduğu tespit edilmiştir.

Sınıf düzeylerinde kullanım sıklığı 3 ve üzeri olan ikilemeler ise şu şekildedir:

5. sınıf: *Arada sırada* (9), *kendi kendine* (4), *göz göze* (3), *yanı sıra* (3).

6. sınıf: *El ele* (8), *görür görmez* (4), *oynaya oynaya* (4), *beş on* (3), *olup biten* (3), *üç beş* (3).

7. sınıf: *Sık sık* (5), *güle güle* (3), *sağa sola* (3), *uçsuz bucaksız* (3), *yavaş yavaş* (3).

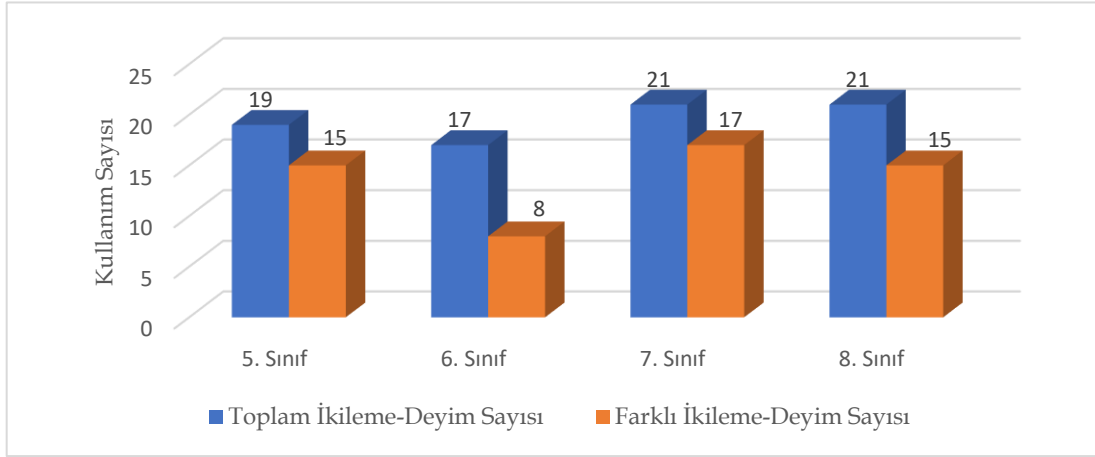
8. sınıf: *Hemen her* (4), *yavaş yavaş* (4), *zaman zaman* (4), *ağır ağır* (3), *pırl pırl* (3), *sık sık* (3), *yanı sıra* (3).

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hem İkilime Hem Deyim Özelliği Gösteren Sözcükler

İncelenen ders kitaplarındaki bazı ikilemelerin aynı zamanda yapısal olarak içinde yer aldığı deyim bir parçasını veya tamamını oluşturduğu görülmektedir. Bu tür ikilemelerin sınıf düzeylerindeki farklı (madde başı) kullanım sayısının 41 olduğu tespit edilmiştir. Yine bu ikilemelerin toplam kullanım sıklığının 78 olduğu da görülmüştür. Bu tür ikilemeler şunlardır: *Anlata anlata* (bitirememek), *arada bir*, *ayrısı gayrısı*, *baş başa*, *bir aşağı bir yukarı*, *bir iki*, *dalıp çıkmak*, *dere tepe* (düz gitmek), *düğün bayram*, *düğün dernek*, *düşünmek taşınmak*, *ele avuca* (sığmamak), *el ele* (vermek), *el ense çekmek*, *gel zaman git zaman*, *gezip tozmak*, *göçüp gitmek*, *görmüş geçirmiş*, *göz göze* (gelmek), *göz gözü* (görmemek), *güm güm*, *hop oturup hop kalkmak*, *kâğıt kaleme* (sarılmak), *kara kara* (düşünmek), *karşı karşıya* (olmak), *kaşla göz* (arasında), *kırıp dökmek*, *kimi kimsesi* (olmamak), *kulaktan kulağa*, *ne olur ne olmaz*, *ne olursa olsun*, *ölüm kalım* (meselesi), *seni gidi seni*, *ter ter* (tepinmek), *tıka basa* (doldurmak), *uçsuz*

bucaksız, uzun boylu (uzun uzadıya), üç aşağı beş yukarı, yakıp yıkmak, yanı sıra, yunmuş yıkanmış.

Bu unsurların sınıf düzeylerine göre dağılımı ise Şekil 7’de gösterilmiştir.

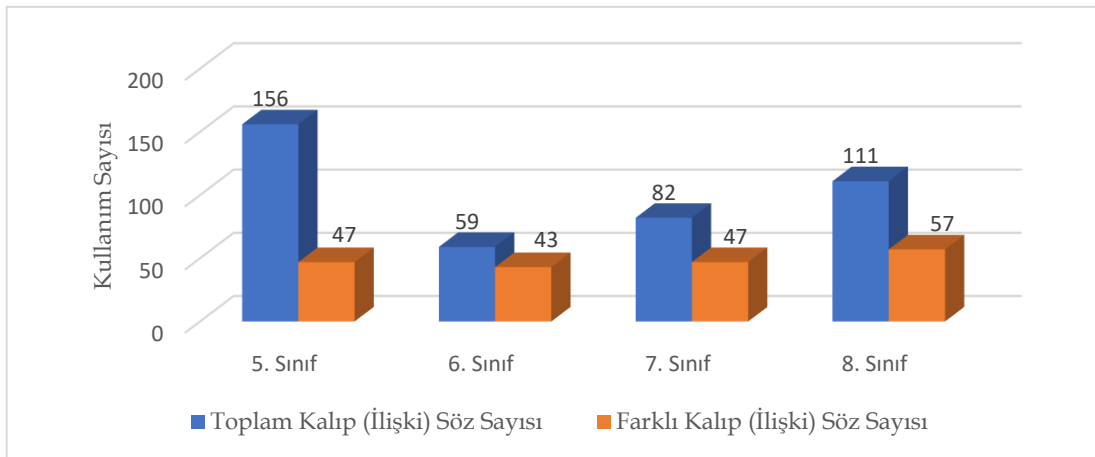
Şekil 7. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hem İkileme Hem Deyim Özelliği Gösteren Sözcüklerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 7 incelendiğinde bu tür ikilemelerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 21 kullanım sıklığı ile 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeylerini toplam 19 kullanım ile 5. sınıf ve toplam 17 kullanım ile 6. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. Bu tür ikilemelerin farklı (madde başı) kullanım sıklığına göre sıralaması ise şu şekildedir:

Kullanılan farklı 17 deyim-ikileme özelliği gösteren söz varlığı unsuru ile 7. sınıf Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Bu sınıf düzeyini 15 farklı kullanım ile 5 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ve 8 farklı kullanım ile 6. sınıf Türkçe ders kitabı izlemektedir.

Kalıp Sözlere (İlişki Sözlere) Ait Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan kalıp (ilişki) sözlerin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 8’de sunulmuştur.

Şekil 8. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp (İlişki) Sözlerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 8 incelendiğinde kalıp (ilişki) sözlerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 156 kalıp (ilişki) söz ile 5. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir.

Bu sınıf düzeyini toplam 111 kalıp (ilişki) söz ile 8. sınıf, toplam 82 kalıp (ilişki) söz ile 7. sınıf ve toplam 59 kalıp (ilişki) söz ile 6. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

Farklı kalıp (ilişki) söz sayısının en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabı 57 farklı kalıp (ilişki) söz ile 8. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu sınıf düzeyini 47 farklı kalıp (ilişki) sözle 5. sınıf ve 7. sınıf, 43 farklı kalıp (ilişki) söz ile 6. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

Sınıf düzeylerinde yer alan toplam ve farklı kalıp (ilişki) söz sayıları incelendiğinde sınıf düzeyi ilerledikçe kullanılan toplam ve farklı kalıp (ilişki) söz sayılarında da genel bir artışın olduğu görülmektedir.

Sınıf düzeylerinde kullanım sıklığı 3 ve üzeri olan kalıp (ilişki) sözler ise şu şekildedir:

5. sınıf: *Efendim* (54), *güle güle* (9), *ne buyurursunuz?* (7), *hoşça kal!* (6), *teşekkür et-* (6), *sakın!* (4), *yani* (4), *aferin* (3), *elbette* (3), *imdat!* (3), *iyi akşamlar* (3), *merhaba* (3).

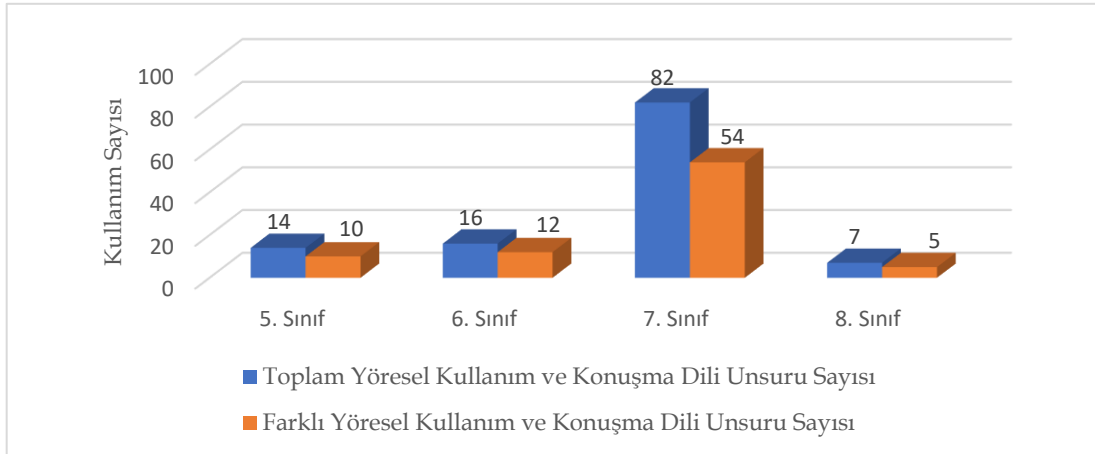
6. sınıf: *Efendim* (6), *teşekkür et-* (6), *örneğin* (4), *hoş geldiniz* (3), *lütfen* (3).

7. sınıf: *Peki* (10), *yani* (6), *yahu* (5), *hadi* (4), *ne yazık ki* (3), *tamam* (3).

8. sınıf: *Yani* (16), *peki* (8), *ne yazık ki* (6), *nitekim* (6), *tabi* (6), *daha doğrusu* (4), *hadi* (3), *mesela* (3), *pekâlâ* (3), *yahu* (3).

Yöresel Kullanım ve Konuşma Diline Ait Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan yöresel kullanım ve konuşma diline ait unsurların toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 9'da sunulmuştur.

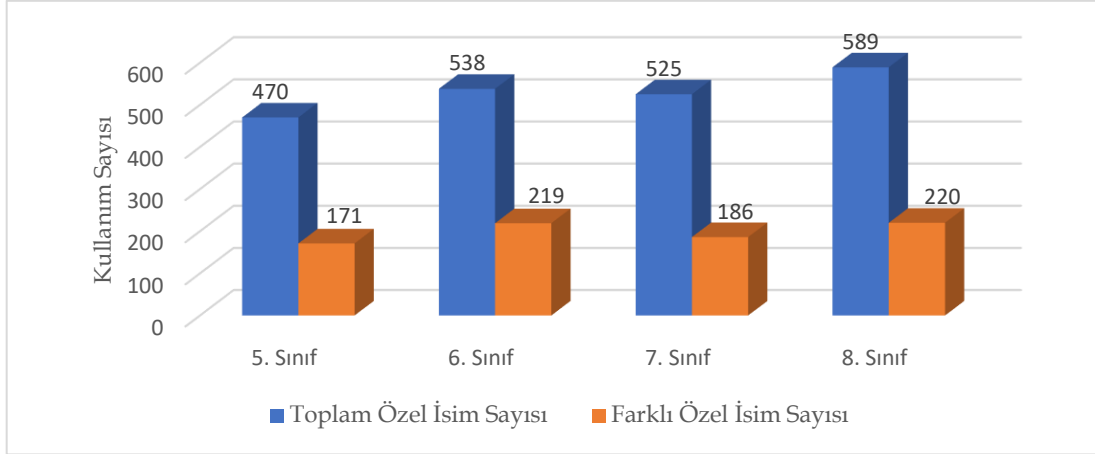
Şekil 9. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Yöresel Kullanım ve Konuşma Diline Ait Unsurun Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 9 incelendiğinde yöresel kullanım ve konuşma diline ait unsurun en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 82 unsur ile 7. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 16 unsur ile 6. sınıf, toplam 14 unsur ile 5. sınıf ve toplam 7 unsur ile 8. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. Toplam yöresel kullanım ve konuşma diline ait unsur sayısındaki sıralama, farklı kullanım sayısında da değişmemiştir. Farklı 54 yöresel kullanım ve konuşma diline ait unsur ile 7. sınıf Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Bu sınıf düzeyini 12 farklı kullanım ile 6. sınıf, 10 farklı kullanım ile 5. sınıf ve 5 farklı kullanım ile 8. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

Yöresel kullanım ve konuşma diline ait unsurların tamamı, “amma” haricinde farklı sınıf düzeylerinde görülmektedir. 5. sınıf düzeyindeki *Hocanım (Hoca Hanım)* (4) ve 7. sınıf düzeyindeki *yoh (yok)* (10), *bakaysun (bakıyorsun)* (4), *dersiiz (dersiniz)* (4), *neyiz (falan)* (4), *yoh mi? (yok mu?)* (4), *men (ben)* (3) en sık kullanılan yöresel kullanım ve konuşma dili unsurlarıdır.

Özel İsimlere Ait Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan özel isimlerin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 10’da sunulmuştur.

Şekil 10. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Özel İsimlerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 10 incelendiğinde özel isimlerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının kullanılan toplam 589 özel isim ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 538 özel isim ile 6. sınıf, toplam 525 özel isim ile 7. sınıf ve toplam 470 özel isim ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. Toplam özel isim sayısındaki sıralama, farklı özel isim sayısında da değişmemiştir. Farklı 220 özel isim ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Bu sınıf düzeyini 219 farklı özel isim ile 6. sınıf, 186 farklı özel isim ile 7. sınıf ve 171 farklı özel isim ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

Sınıf düzeylerindeki toplam ve farklı özel isim sayıları incelendiğinde, sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber toplam ve farklı özel isim sayılarında da genel bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Bu beklenen bir durumdur. Ancak 7. sınıf Türkçe ders kitabında 6. sınıf Türkçe ders kitabına göre daha az özel isim kullanıldığı görülmektedir. Buna benzer bir durum toplam sözcük ve madde başı sözcük sayıları ile ikilemeler ve deyimlerde de söz konusudur.

Sınıf düzeylerinde kullanım sıklığı 3 ve üzeri olan özel isimler ise şu şekildedir:

5. sınıf: *Karagöz* (40), *Hacivat* (34), *Furkan* (21), *Zekiye* (16), *Sıtkı Bey* (15), *Oakland* (14), *Anadolu* (13), *Sinan Bey* (12), *Allah* (11), *Hasan* (10), *Ömer* (9), *Münevver* (8), *Abdullah Çavuş* (7), *Ali Kuşçu* (7), *Uluğbey* (7), *Aziz Sancar* (6), *Ercan* (6), *Kocabaş (inek)* (6), *Nusrat* (6), *İslam Bey* (5), *Munise (kişi)* (5), *Mustafa Kemal* (5), *Dirse Han* (4), *İngiliz* (4), *İstanbul* (4), *İzmir* (4), *SemerKent* (4), *Ahi* (3), *Ali* (3), *Bayındır Han* (3), *Elif* (3), *Elifçik* (3), *Hakkı Bey* (3), *Nusrat Gemisi* (3), *Yunan* (3).

6. sınıf: *Karagöz* (43), *Hacivat* (36), *Pufi (kişi)* (28), *Nilüfer* (23), *Sufi (kişi)* (21), *Harran* (15), *Mercan (köpek)* (13), *Atatürk* (12), *Edison* (9), *Mustafa Kemal* (9), *Allah* (8), *Aziz* (8), *Gazi Paşa* (7), *İstanbul* (7), *Türk* (7), *Anadolu* (6), *Edremit* (6), *Ada* (5), *Pasteur* (5), *Ak Sakallı* (4), *Ak*

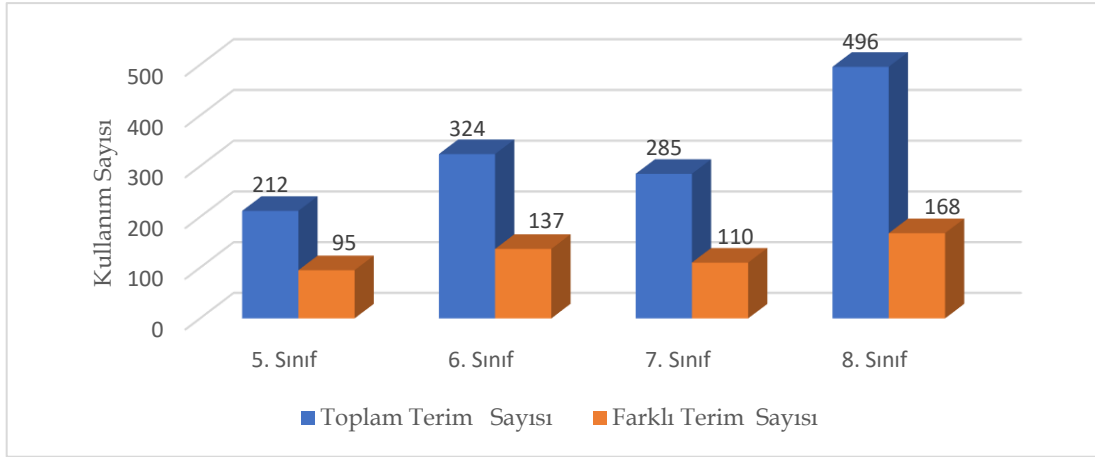
Sakallı Bilge Dede (4), Ankara (4), Ayvalık (4), Filiz (4), Hz. İbrahim (4), İslam (4), Joseph (4), Konstantin Efendi (4), Amerika (3), Ata (Atatürk) (3), Aziz Sançar (3), Emin Efendi (3), Fin (3), Gazi (3), Harran Üniversitesi (3), İzmir (3), Louis Pasteur (Lui Pastör) (3), Mustafa (3), Paşa (3), Piri Reis (3).

7. sınıf: Karagöz (63), Hacivat (36), Anadolu (32), Sinan (20), Atatürk (18), İcabettin dayı (15), Edison (9), Mustafa (9), Temel (kişi) (9), Azeri (8), Hat sanatı (8), Tuzsuz (kişi) (8), İstanbul (7), Koca Seyit (7), Mehmet Âkif (7), Mustafa Kemal (7), Sarı Bay (6), Ankara (5), Ebru (sanat) (5), İbni Sina (5), İstiklâl Marşı (5), Silbo Gomera (5), Toraman (hayvan) (5), Avrupa (4), Kör Mustafa (4), Kuşköy (4), Selçuklular (4), Aksakal (3), Ebru sanatı (3), Hacı Cavcav (3), Hatice Nine (3), İdris (3), Kanuni Sultan Süleyman (3), Kayseri (3), Meclis (TBMM) (3), Meyer (3), Niğdeli Ali (3), Salihli (3).

8. sınıf: Atatürk (52), Türkiye (21), Hasan (20), Dadaruh (19), İstanbul (19), Aygır (At) (13), Elif (12), Kınalı Ali (12), Zehra (12), Çalkır (At) (10), Anadolu (9), Aziz Sançar (9), İngilizce (9), Ankara (8), Türkçe (8), Pervin (7), Ali (6), Arif (6), Aziz (6), Hacı Süleyman (6), Kerim (6), Kız Kulesi (6), Muzaffer (6), Rumeli (6), Ata (Atatürk) (5), Robinson Crouse (5), Simit (karakter) (5), Türk müziği (5), Zehra Hanım (5), Zeytingöz (Eşek) (5), Ahmet Çavuş (4), Allah (4), Çinliler (4), Dorukısrak (At) (4), Göreme (4), Türk (4), Adana (3), Afrika (3), Buca (3), Bursa (3), Çin (3), Hatice Nine (3), İngiliz (3), Maçan (3), Mardin (3), Mehmet (3), Montesquieu (Monteskü) (3), Peynir (karakter) (3), Portekizce (3), Salihli (3), Türk dili (3), Uygurlar (3), Zeliha (3).

Terimlere Ait Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan terimlerin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 11'de sunulmuştur.

Şekil 11. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Terimlerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 11 incelendiğinde terimlerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 496 terim ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 324 terim ile 6. sınıf, toplam 285 terim ile 7. sınıf ve toplam 212 terim ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. Toplam terim sayısındaki sıralama, farklı terim sayısında da değişmiştir.

Sınıf düzeylerindeki toplam ve farklı terim sayıları incelendiğinde sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber toplam ve farklı terim sayılarında da genel bir artışın olduğu görülmektedir. Bu artış beklenen bir durumdur. Ancak 7. sınıf Türkçe ders kitabında 6. sınıf düzeyine oranla daha az terimin kullanıldığı görülmektedir. Buna benzer bir durum toplam sözcük ve madde başı sözcük sayıları ile ikilemeler, özel isimler ve deyimlerde de söz konusudur.

Sınıf düzeylerinde kullanım sıklığı 3 ve üzeri olan terimler ve ilişkili oldukları alanlar şu şekildedir:

5. sınıf: Asker (askeri) (27), barkod (ticari) (16), postacı (postacılık) (10), mektup (postacılık) (8), depresyon (coğrafi) (7), güreşçi (spor) (7), mayın (askeri) (7), ordu (askeri) (6), doktor (tıp) (4), ışın (fizik) (4), dna (biyoloji -kimya) (3), hücre (biyoloji) (3), kanser (tıp) (3), komutan (askeri) (3), rasathane (astronomi) (3), savaş (askeri) (3), televizyoncu (medya) (3), türkü (müzik) (3), yıldız haritası (astronomi) (3).

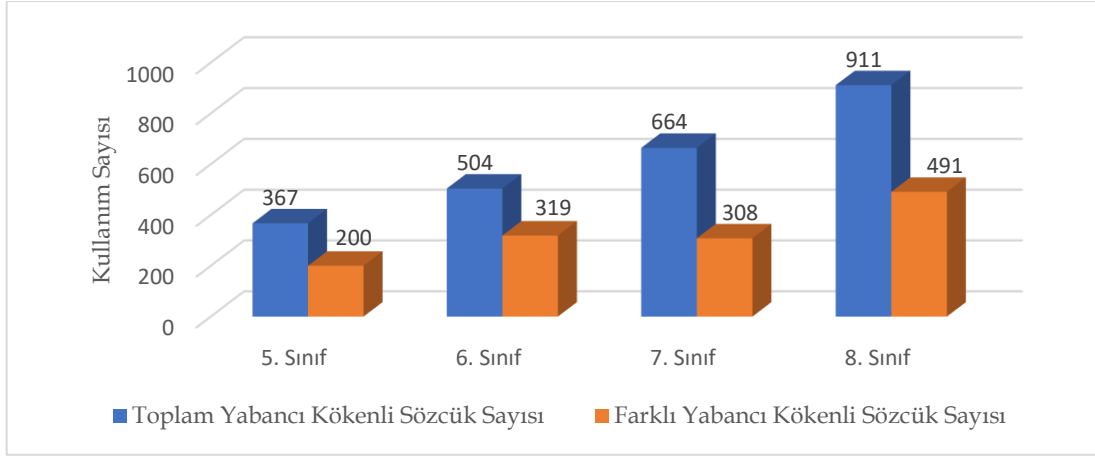
6. sınıf: Resim (sanat -resim) (39), ay (coğrafi-astronomi) (15), talebe (eğitim) (12), doktor (tıp) (10), dna (biyoloji -kimya) (8), aşı (tıp) (7), yargıç (hukuk) (7), büyüme hormonu (biyoloji) (6), portre (resim) (6), roman (edebiyat) (6), aşçı (aşçılık) (5), bakteri (biyoloji) (5), basketbol (spor) (5), bekçi (mesleki) (5), kuduz (tıp) (5), medrese (eğitim) (5), okur (edebiyat) (5), paşa (askeri) (5), eser (edebiyat) (4), fotoliz (biyoloji - kimya) (4), güneş (coğrafi - astronomi) (4), postane (postacılık) (4), protein (biyoloji) (4), ressam (resim) (4), vapur (denizcilik) (4), bitki (biyoloji) (3), enzim (biyoloji) (3), fotosentez (biyoloji) (3), gazı (askeri) (3), karbonhidrat (3), mâni (edebiyat) (3), öykü (edebiyat) (3), postacı (postacılık) (3), tuval (resim) (3).

7. sınıf: Davul (müzik) (25), öğretmen (eğitim) (23), avukat (hukuk) (15), hat (sanat) (10), mermi (askeri) (10), hastalık (tıp) (9), ebru (sanat) (8), doktor (tıp) (7), verem (tıp) (7), mimar (mimarlık) (6), asker (askeri) (5), rüzgâr (coğrafi) (5), davulcu (müzik) (4), karayel (coğrafya) (4), kitre (sanat -ebru) (4), savaş (askeri) (4), tıp (tıp) (4), türkü (müzik) (4), batarya (askeri) (3), biyolojik (biyoloji) (3), duvarcı (mesleki) (3), gemi (denizcilik) (3), hokka (sanat-hat) (3), kalsiyum (biyoloji - kimya) (3), marangoz (mesleki) (3), mimarbaşı (mimarlık) (3), topçu (askeri) (3), yıldız (coğrafi - astronomi) (3), zırhlı (savaş gemisi) (askeri) (3).

8. sınıf: Müzik (müzik) (36), gemi (31), uzay (uzay -bilim) (20), astronot (uzay-bilim) (14), dil (lisan) (edebiyat - Türkçe) (13), asker (askeri) (12), komutan (askeri) (11), sal (denizcilik) (11), cephe (askeri) (10), musiki (müzik) (10), e-hastalık (tıp) (9), ordu (askeri) (9), fırtına (coğrafi) (8), fizik (bilim -fizik) (8), kuvvet (fizik) (8), peri bacası (coğrafi) (8), DNA (biyoloji -kimya) (7), enerji (fizik) (7), sürtünme (fizik) (7), potansiyel enerji (fizik) (6), doktor (tıp) (5), kayak (denizcilik) (5), lise (eğitim) (5), oksijen (kimya) (5), reklam (medya) (5), rüzgâr (coğrafi) (5), sandal (denizcilik) (5), tayfa (denizcilik) (5), enzim (biyoloji) (4), fotoliz enzimi (biyoloji) (4), hücre (biyoloji) (4), kaptan (denizcilik) (4), kinetik enerji (fizik) (4), liman (denizcilik) (4), phubbing (fabbing) (tıp) (4), rehabilitasyon (tıp) (4), türkü (müzik) (4), atmosfer (coğrafya) (3), deniz feneri (denizcilik) (3), direnç (fizik) (3), eğik düzlem (fizik) (3), fasıl (müzik) (3), hareket enerjisi (fizik) (3), hastalık (tıp) (3), hukuk (hukuk) (3), reis (denizcilik) (3), roman (edebiyat) (3), salınım (fizik) (3), sarkaç (fizik) (3), şarkı (müzik) (3), tıp (tıp) (3).

Yabancı Kökenli Sözcüklere Ait Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan yabancı kökenli sözcüklerin toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 12'de sunulmuştur.

Şekil 12. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Yabancı Kökenli Sözcüklerin Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 12 incelendiğinde yabancı kökenli sözcüklerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 911 yabancı kökenli sözcük ile 8. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 664 yabancı kökenli sözcük ile 7. sınıf, toplam 504 yabancı kökenli sözcük ile 6. sınıf ve toplam 367 yabancı kökenli sözcük ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. Farklı yabancı kökenli sözcük sayısındaki sıralama ise şu şekildedir:

Farklı yabancı kökenli sözcük sayısının en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabı 491 farklı yabancı kökenli sözcük ile 8. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu sınıf düzeyini 319 farklı yabancı kökenli sözcük ile 6. sınıf, 308 farklı yabancı kökenli sözcük ile 7. sınıf ve 200 farklı yabancı kökenli sözcük ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

Sınıf düzeylerinde yer alan toplam ve farklı yabancı kökenli sözcük sayıları incelendiğinde sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber toplam ve farklı yabancı kökenli sözcük sayılarında da genel bir artışın olduğu görülmektedir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında tespit edilen yabancı kökenli sözcüklerin daha çok Arapça, Farsça ve Fransızca dillerine ait olduğu tespit edilmiştir. Bu dillerin yanı sıra İtalyanca, İngilizce, Rumca, Soğdca, Rusça, Moğolca, Sırpça, Almanca, Latince ve Yunanca dillerine ait sözcükler de bulunmaktadır. Ayrıca bazı sözcüklerin iki dilin birleşimi ile oluştuğu da görülmüştür.

Tablo 2'de 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında tespit edilen yabancı kökenli sözcüklerin ait oldukları dile göre toplam (madde başı) kullanım sayıları gösterilmiştir.

Tablo 2. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Yabancı Kökenli Sözcüklerin Ait oldukları Diller

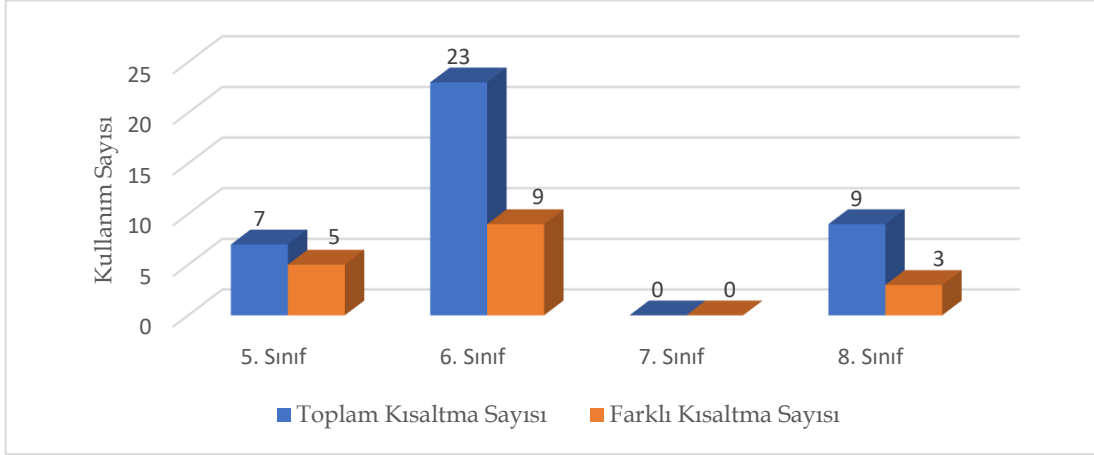
Dil	Toplam Farklı Sözcük Sayısı
Arapça	571
Fransızca	253
Farsça	135
İtalyanca	35
Rumca	24
İngilizce	14
Almanca	4
Soğdca	2
Rusça	1
Moğolca	1

Sırpça	1
Latince	1
Yunanca	1
Karışık kökenli sözcükler	27
TOPLAM	1.056

Kısaltmalara Ait Bulgular

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan kısaltmaların toplam ve farklı (madde başı) kullanım sayıları Şekil 13'te sunulmuştur.

Şekil 13. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Kısaltmaların Toplam ve Farklı (Madde Başı) Kullanım Sayıları

Şekil 13 incelendiğinde kısaltmaların en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabının toplam 23 kısaltma ile 6. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini toplam 9 kısaltma ile 8. sınıf, toplam 7 kısaltma ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. 7. sınıf Türkçe ders kitabında ise kısaltmaya rastlanmamıştır.

Kısaltmaların farklı kullanım sayısındaki sıralamada ise 9 kısaltma ile 6. sınıf Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Bu sınıf düzeyini 5 farklı kısaltma ile 5. sınıf, 3 farklı kısaltma ile 8. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir. 7. sınıf Türkçe ders kitabında ise farklı kısaltmaya rastlanmamıştır. Sınıf düzeylerinde yer alan kısaltmalar ve bu kısaltmaların kullanım sıklıkları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Düzeylerindeki Kısaltmalar ve Kullanım Sıklıkları

KISALTMA	SINIF DÜZEYLERİ			
	5	6	7	8
ABD	*	*		
DNA	*(3)	*(8)		*(7)
FOMA (kaygı bozukluğu)	*			
FOMO (Fear Of Missing Out)				*
Hız. (hazreti)		*(3)		
ISSN (Uluslararası Standart Süreli Yayın Dergi Numarası)	*			
İÖ (İsa'dan Önce)		*(2)		
km (kilometre)		*(3)		
Mr. (Mistır)		*(3)		
N'olacak (Ne olacak)		*		
NATO		*		
TÜBİTAK		*		

TV (Televizyon)				*
USMED (Uluslararası Sosyal Medya Derneği)	*			
Toplam kısaltma sayısı	7	23	0	9
Farklı kısaltma sayısı	5	9	0	3

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Söz Varlığı Unsurlarının Sayısal Görünümü

Tablo 4'te araştırmaya konu olan Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının toplam sayıları ve kullanım sıklıkları toplu bir şekilde görülmektedir.

Tablo 4. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı Unsurlarının Sayısal Görünümü

Söz Varlığı Unsurları	Farklı Söz Varlığı Sayısı (f)				Toplam Söz Varlığı Sayısı (f)			
	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Deyimler	195	241	208	310	247	318	266	422
Atasözleri	2	0	6	5	2	0	6	5
İkilemeler	80	124	110	165	102	165	135	200
Özdeyişler	2	0	3	7	2	0	3	7
Kalıp Sözler/ İlişki Sözler	47	43	47	57	156	59	82	111
Konuşma Dili/ Yerel Sözlemler	10	12	54	5	14	16	82	7
Özel İsimler	171	219	186	220	470	538	525	589
Terimler	95	137	110	168	212	324	285	496
Yabancı Kökenli Sözcükler	200	319	308	491	367	504	664	911
Kısaltmalar	5	9	0	3	7	23	0	9
TOPLAM	807	1.104	1.032	1.431	1.579	1.947	2.048	2.757

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

2022-2023 eğitim-öğretim yılından itibaren okutulmakta olan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları içerdiği söz varlığı unsurları bakımından incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında tekrarlar da dahil toplam 53.961 sözcük bulunmaktadır. Buna göre,

5. sınıf (Anıttepe Yayıncılık) Türkçe ders kitabında toplam 9.712 sözcük bulunmaktadır. Bu sınıf düzeyinde en sık tekrar eden sözcüklerin "bir" (234 kullanım), "de/da" [163 kullanım (*de*: 89, *da*: 74)], "ve" (138 kullanım), "bu" (114 kullanım) sözcükleri olduğu görülmüştür. Ayrıca "ne (66), için (65), çok (57), efendim (54), o (49), her (47), ama (40), diye (39), kadar (39), sonra (37), daha (36), gibi (36), Hacıvat (33), Karagöz (33), ben (zamir) (30), ile (30)" sözcükleri de sıklıkla kullanılan sözcüklerdir.

6. sınıf (Ata Yayıncılık) Türkçe ders kitabında toplam 13.847 sözcük bulunmaktadır. Bu sınıf düzeyinde en sık tekrar eden sözcüklerin "bir" (506 kullanım), "de/da" [247 kullanım (*de*: 128, *da*: 119)], "bu" (196 kullanım), "ve" (163 kullanım)

sözcükleri olduğu görülmüştür. Ayrıca “için (90), ne (84), o (83), ama (77), daha (70), sonra (63), her (56), kadar (53), ben (zamir) (52), dedi (46), ki (45), ile (43), var (42), en (40), şey (40), gibi (30), hiç (30)” sözcükleri de sıklıkla kullanılan sözcüklerdir.

7. sınıf (Özgün Yayıncılık) Türkçe ders kitabında toplam 12.899 sözcük bulunmaktadır. Bu sınıf düzeyinde en sık tekrar eden sözcüklerin “bir” (451 kullanım), “de/da” [216 kullanım (*de*: 107, *da*: 109)], “ve” (202 kullanım), “bu” (176 kullanım) sözcükleri olduğu görülmüştür. Ayrıca “ne (84), çok (81), kadar (66), ama (65), için (65), daha (61), her (59), sonra (56), ben (zamir) (53), Karagöz (51), gün (48), gibi (43), küçük (43), dedi (38), en (37), ile (37)” sözcükleri de sıklıkla kullanılan sözcüklerdir.

8. sınıf (MEB Yayınları) Türkçe ders kitabında toplam 17.503 sözcük bulunmaktadır. Bu sınıf düzeyinde en sık tekrar eden sözcüklerin “bir” (547 kullanım), “de/da” [303 kullanım (*de*: 168, *da*: 135)], “ve” (270 kullanım), “bu” (223 kullanım) sözcükleri olduğu görülmüştür. Ayrıca “için (97), o (97), gibi (92), ne (88), sonra (87), daha (81), çok (77), ki (69), her (68), en (64), ben (zamir) (57), kadar (56), ama (54), diye (37), gün (36), olan (36)” sözcükleri de sıklıkla kullanılan sözcüklerdir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki en sık kullanılan (20 sözcük) sözcükler incelendiğinde, bu sözcüklerin Pierce’nin (1962) ve Göz’ ün (2003) sıklık çalışmaları ile büyük oranda benzerlik gösterdiği söylenebilir. Nitekim Pierce’nin (1962) çalışmasındaki en sık kullanılan sözcükler, “konuşulan Türkçede: *demek, bir, bu, o, ben, ne, olmak, gelmek, gitmek, sen, var, şey, almak, yapmak, vermek ora-, yok, etmek, bakmak, kız*. Yazılan Türkçede: *bir, bu, olmak, etmek, ve, demek, o, ne, baş, yapmak, için, ben, görmek, gelmek, iki, vermek, gibi, bulmak, hareket, almak*”, Göz’ ün (2003) çalışmasında ise “*bir, ve, olmak, bu, için, o, ben, demek, çok, yapmak, ne, gibi, daha, almak, var, kendi, gelmek, ile, vermek, ama*”dır.

Toplam sözcük sayısının sırası ile %32’si 8. sınıf, %26’sı 6. sınıf, %24’ü 7. sınıf ve %18’i 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer almaktadır. Buradan da görüldüğü üzere sınıf düzeyindeki ilerleme ile beraber ders kitaplarındaki toplam sözcük sayısında da genel bir artışın olduğu söylenebilir. Ancak bu durum 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitapları için geçerli değildir. Yani 7. sınıf düzeyindeki sözcük yoğunluğu 6. sınıf düzeyinin gerisinde kalmıştır. Bu durum 6. sınıf Türkçe ders kitabının olması gerekenden daha yoğun sözcük içerdiğinden mi yoksa 7. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabının yoğunluk bakımından eksikliğinden mi kaynaklandığı ayrıca bir araştırma konusu olabilir.

Türkçe ders kitaplarının söz varlığı üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde bu araştırmaların bazılarında sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber ders kitaplarında yer alan toplam sözcük sayılarının da kademeli olarak arttığı görülmektedir (Kurudayıoğlu, 2005; Kutlu, 2006). Bazı çalışmalarda ise Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam sözcük sayılarının sınıf seviyesinin ilerlemesi ile beraber kademeli olarak artmadığı, bazen üst sınıftaki ders kitabının içerdiği toplam sözcük sayısının alt sınıf düzeyine göre daha düşük kaldığı görülmüştür (Uluçay, 2011; Büyükhellaç, 2014; Kargın, 2019). Öğrencilerin yaşları ilerledikçe hayat tecrübeleri de artacaktır. Dolayısı ile yaştaki ilerleme ile beraber derslerin içerikleri de zenginleşmelidir. Bu bütün derslerde olduğu gibi Türkçe dersi için de söz konusu olmalıdır. Ancak gerek bazı araştırmalar gerekse bu araştırmada da görüldüğü üzere sınıf düzeyinin ilerlemesi ile beraber ders kitaplarında yer alan toplam sözcük sayısının artması konusu ders kitabı yazarları tarafından gerektiği kadar dikkate alınmamıştır.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 1.253 deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin 741’i madde başıdır. Toplam ve madde başı deyim sayısı bakımından 8. sınıf (422 toplam ve 310 farklı deyim) Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Sınıf düzeylerindeki ilerlemeye paralel olarak toplam ve madde başı deyimlerin sayısında da

genel bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Ancak 7. sınıf Türkçe ders kitabında bu artış görülmemiş, hatta bir önceki sınıf düzeyine göre deyim sayısı bakımından ciddi bir düşüşün olduğu gözlemlenmiştir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 13 atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinin 6'sı 7. sınıf, 5'i 8. sınıf ve 2'si 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer almaktadır.

Atasözleri geçmişte yaşamış bireylerin uzun yıllar boyunca oluşturduğu bilgi ve birikimlerini gelecek nesillere aktaran, eğitici ve öğretici yanı olan önemli bir söz varlığı unsurudur. Ayrıca atasözleri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda kazanım olarak yer alması bakımından da önemlidir (*Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler*). Ancak söz varlığı üzerine yapılan çalışmalar ve bu çalışmadan da görüleceği üzere atasözleri ders kitaplarında diğer söz varlığı unsurlarına oranla az sayıda bulunmakla birlikte bazı Türkçe ders kitaplarında atasözlerine hiç yer verilmediği görülmüştür (Erkul, 2008; Apaydın, 2010; Uluçay, 2011; Öz, 2012; Büyükhellaç, 2014; Kargın, 2019; Yavuz, 2020). Gerek bu çalışma gerekse de yapılan diğer çalışmalarda elde edilen sonuçlar dikkate alındığında atasözlerinin Türkçe ders kitaplarında daha sık yer alması gereği ortadadır.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 12 özdeyiş bulunmaktadır. Bu özdeyişlerin 7'si 8. sınıf, 3'ü 7. sınıf ve 2'si 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer almaktadır. Ayrıca 6. sınıf Türkçe ders kitabında özdeyişe rastlanmaması dikkat çekicidir. Tıpkı atasözleri gibi özdeyişler de uzun yıllarda oluşan bilgi ve birikimi gelecek nesillere aktaran, eğitici ve öğretici yanı olan önemli bir söz varlığı unsurudur. Bu nedenle özdeyişlere Türkçe ders kitaplarında sıkça yer verilmesi gerekmektedir. Ancak gerek alanda yapılan çalışmalar gerekse de bu çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında Türkçe ders kitaplarında özdeyişlere yeterince yer verilmediğini ifade etmek mümkündür (Kutlu, 2006; Öz, 2012; Kargın, 2019; Yavuz, 2020).

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 602 ikileme bulunmaktadır. Bu ikilemelerin 380'i madde başıdır. Toplam ve madde başı ikileme sayısı bakımından 8. sınıf (200 toplam ve 165 farklı ikileme) Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Sınıf düzeylerindeki ilerlemeye paralel olarak toplam ve madde başı ikileme sayısında genel bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu durum diğer birçok söz varlığı unsurunda da olduğu gibi 7. sınıf Türkçe ders kitabında gözlemlenmemiştir. Buna benzer bir durum Kutlu'nun (2006) çalışmasında da görülmektedir. Bu çalışmaya göre de 7. sınıf seviyesinde azalan ikileme sayısı 8. sınıf seviyesinde artmıştır.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan 41 farklı ikileme yapısal olarak deyimlerin bünyesinde yer alan ikilemelerdir. Bu tür ikilemelerin en fazla yer aldığı Türkçe ders kitabı/kitapları toplam 21 kullanım sıklığı ile 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarıdır.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 408 kalıp söz (ilişki söz) bulunmaktadır. Bu kalıp sözlerin 195'i madde başıdır. Toplam kalıp söz sayısı bakımından 5. sınıf (156 toplam kalıp söz) Türkçe ders kitabı, madde başı kalıp söz sayısı bakımından ise 8. sınıf (57 madde başı kalıp söz) Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca kalıp sözlerin sınıf düzeylerine göre dağılımının düzensiz olduğu görülmüştür. Kalıp sözler, Türkçenin söz varlığında önemli bir yere sahiptir. Dolayısı ile Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kalıp sözlerin sıklıkla kullanılması doğaldır. Bu konudaki araştırmalar incelendiğinde, sayı ve sıklık bakımından değişkenlikler bulunsa da Türkçe ders kitaplarında kalıp sözlerin önemli bir konumda yer aldığı görülmektedir (Apaydın, 2010; Daharlı, 2012; Öz, 2012; Uyar, 2012; Yavuz, 2020).

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 119 yöresel kullanım ve konuşma diline ait söz varlığı unsuru bulunmaktadır. Bu unsurların 81'i madde başıdır. Toplam ve

madde başı yöresel kullanım ve konuşma diline ait söz varlığı unsuru bakımından 7. sınıf (82 toplam ve 54 farklı unsur) Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır.

Yöresel kullanım ve konuşma diline ait unsurların ders kitaplarında yer alması dilin zenginliğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ancak bu unsurlar metnin bütünlüğünü ve özgünlüğünü bozmamalıdır. Bu nedenle bu unsurlara ders kitaplarında mümkün olduğunca az yer verilmelidir. Bu çalışmada tespit edilen yöresel kullanım ve konuşma dili unsurlarının 5, 6 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında makul bir dağılım gösterdiği düşünülebilir. Ancak 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 54'ü farklı olmak üzere toplam 82 yöresel kullanım ve konuşma dili unsuru sayısı diğer sınıf düzeyleri ile karşılaştırıldığında dikkat çekicidir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 2.120 özel isim bulunmaktadır. Bu özel isimlerin 795'i madde başıdır. Toplam ve madde başı özel isim sayısı bakımından 8. sınıf (589 toplam ve 220 farklı özel isim) Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Özel isimler, Türkçe ders kitaplarında en sık kullanılan söz varlığı öğelerindedir. Bu durum benzer bazı çalışmalarda da göze çarpmaktadır (Altaş, 2023; Daharlı, 2012; Kargın, 2019; Yavuz, 2020).

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 1.317 terim bulunmaktadır. Bu terimlerin 510'u madde başıdır. Toplam ve madde başı terim sayısı bakımından 8. sınıf (496 toplam ve 168 farklı terim) Türkçe ders kitabı ilk sırada yer almaktadır. Sınıf düzeylerindeki ilerlemeye paralel olarak toplam ve madde başı terim sayısında da genel bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu durum 7. sınıf Türkçe ders kitabında gözlemlenmemiştir. Sıklık sayıları karşılaştırıldığında terimler, yüksek kullanım sıklığına sahip söz varlığı unsurları arasında yer almaktadır. Benzer bir durum Yavuz'un (2020) çalışmasında da görülebilmektedir. Yavuz (2020), iki farklı yayına ait 6. sınıf Türkçe ders kitapları üzerine yaptığı çalışmada, terimlerin sıklıkla kullanılan söz varlığı unsurlarından olduğunu tespit etmiştir.

Terimler gerek bir dilin zenginliğini göstermesi gerekse de eğitim-öğretim süreçlerindeki yeri bakımından önemli bir söz varlığı unsurudur (Pilav, 2008). Terimlerin özellikle Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer bulması, söz varlığı bakımından ders kitaplarının içeriğini zenginleştirecektir. Ancak terimlerin Türkçe ders kitaplarındaki yoğunluğuna dikkat edilmelidir. Çünkü terimlerin yoğunluğu metnin anlaşılabilirliğini ve okuma zevkini azaltacağı gibi öğrenciler için yorucu da olabilir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 2.446 yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin 1.082'si madde başıdır. Yabancı kökenli sözcüklerin en yoğun olduğu ders kitabı 8. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Sınıf düzeylerindeki ilerlemeye paralel olarak ders kitaplarında yer alan toplam yabancı kökenli sözcük sayısında da genel bir artışın olduğu tespit edilmiştir.

Yavuz'un (2020) çalışmasında da görüleceği üzere Türkçe ders kitaplarında yer alan yabancı kökenli sözcüklerin pek çoğu günlük dilde anlamı bilinen ve kullanılan sözcüklerdir. Dolayısı ile bu sözcükler yabancılıklarını hissettirmezler. İncelenen ders kitaplarında da benzer bir durum söz konusudur. Bununla birlikte bu ders kitaplarındaki yabancı kökenli sözcüklerin daha çok Arapça, Fransızca ve Farsça kökenli sözcükler olduğu görülmüştür. Bu dillerin yanı sıra ders kitaplarında İtalyanca, Rumca, İngilizce, Almanca, Soğdca, Rusça, Moğolca, Sırpça, Latince ve Yunanca dillerine ait sözcüklere de rastlanmaktadır. Ayrıca tespit edilen 27 yabancı sözcüğün karışık kökenli olduğu da görülmüştür. Karışık kökenli sözcüklerin 3'ü Türkçe ile yabancı bir dilin birleşimi ile oluşmuştur [*addetmek* (Arapça + Türkçe), *emektar* (Türkçe + Farsça), *cezbetmek* (Arapça + Türkçe)]. Bunun dışında kalan 24 karışık kökenli sözcüğün ise Türkçe dışında farklı iki

dilin birleşimi ile oluştuğu tespit edilmiştir. Özellikle Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin birleşmesi ile oluşan sözcükler çoğunluktadır.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 39 kısaltma bulunmaktadır. Bu kısaltmaların 17'si madde başıdır. Kısaltmaların en yoğun olduğu ders kitabı 6. sınıf (23 toplam ve 9 farklı kısaltma) Türkçe ders kitabıdır. 7. sınıf Türkçe ders kitabında herhangi bir kısaltmaya yer verilmemiş olması dikkat çekicidir.

Kaynakça

- Açıkgöz, B. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının kelime serveti bakımından değerlendirilmesi*. [yüksek lisans tezi]. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin söz varlığı*. İstanbul: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe ikilemeler sözlüğü: Tanıklı*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Altaş, Ö. (2023). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. Ağrı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Apaydın, N. (2010). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi,
- Arslan, K. (2023). *İlkokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Baldan, N. (2009). *Yeni program 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin kelime serveti ve güçlük seviyesi*. [yüksek lisans tezi]. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi,
- Baran, Ş. Ç., ve Diren, E. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Anıtepe Yayıncılık.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*. [Doktora Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Baş, B. ve Karadağ, Ö. (2012). Söz varlığı üzerine yurt dışında ve türkiye'de yapılan temel araştırmalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(193), 81-105.
- Bayraktar, S. (2022). *Kalıp sözler (özellikleri, sınıflandırılması, kültürel göstergeleri, yabancı dil öğretimindeki yeri)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z. ve Celepoğlu, A. (2017). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Büyükhellaç, S. (2014). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Canbulat, M. ve Dilekçi, A. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki kalıp sözler ve öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeyleri. *Electronic Turkish Studies*, 8(9), 217-232.
- Çotuksöken, Y. (2004). *Türkçe atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Daharlı, G. (2012). *5. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [yüksek lisans tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Demir, C. (2006). Türkçe/edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169), 0-0.

- Ediskun, H. (1999). *Türk dilbilgisi (Altıncı basım)*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Ekmen, H. (2009). *2005 programına göre hazırlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığı bakımından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Erkal, H., ve Erkal, M. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7. sınıf*. İstanbul: Özgün Yayıncılık.
- Erkul, B. A. (2008). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe kitaplarındaki olaya dayalı metinlerin öğrencilerin söz varlığını geliştirmedeki etkisi*. [yüksek lisans tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Esenlioğlu, H., Set, S. ve Yücel A. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Göçer, A. (2009). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies (Sözlük Özel Sayısı)*, 4(4), 1025-1055.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözleri. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(44), 89-110.
- Gökdayı, H. (2016). Yabancılara Türkçe öğretiminde sözcük öğretimi ve kalıp sözler. *Journal of Turkish Studies*, 11(19) 379-394.
- Göz, İ. (2003). *Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1973). *Cumhuriyetin ellinci yılında ölümsüz Atatürk ve dil devrimi*. TDK Yay.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dilbilgisi (5. baskı)*. İstanbul: Engin Yayınevi.
- Kaplan, M. (1983). *Kültür ve dil (2. basım)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karadağ, Ö (2019). Aynı sınıf düzeyi için hazırlanan Türkçe ders kitaplarının ortak söz varlığı açısından karşılaştırılması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1130-1140.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma [doktora tezi]*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Karagöl, E. ve Tarakçı, R. (2019). Söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(222), 149-171.
- Karatay, H. (2004). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının ortak kelime kazandırma yönünden değerlendirilmesi [yüksek lisans tezi]*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kargın, F. (2019). *6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı öğeleri üzerine bir inceleme*. [yüksek lisans tezi]. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kaya, E. (2008). *İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarında söz varlığı incelemesi [yüksek lisans tezi]*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. [doktora tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kurudayıoğlu, M. ve Karadağ, Ö. (2006). Ortak kelime hazinesi kazandırmada ilköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının durumu. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 335-343.
- Kutlu, H. A. (2006). *MEB ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi*. [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniv.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>'ten alınmıştır.
- Öz, G. (2012). *İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Parlatır, İ. (2007). *Deyimler*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Pehlivan, A. (2003). Türkçe kitaplarında sözcük dağarcığını geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Dil Dergisi*, 0(122), 84-94.
- Pilav, S. (2008). Terim sorunu ve eğitim öğretimde terimlerin yeri ve önemi. *Kastamonu Education Journal*, 16(1), 267-276.
- Sarıboyacı, M. O. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. İstanbul: Ata Yayıncılık.
- Turhan, H. (2010). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu (2002). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uluçay, M. (2011). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlere altyapı oluşturmada yeterliliği*. [yüksek lisans tezi]. Erzincan: Erzincan Üniversitesi.
- Uluçay, M. (2016). *Etkinlik temelli kelime öğretiminin ortaokul öğrencilerinin söz varlığını geliştirme sürecine etkisi*. [doktora tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Uludağ, Ç. (2010). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Usda, A. (2024). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türkçe programı (2019) söz varlığı unsurları ve kazanımları açısından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Uyar, B. Ö. (2012). *8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerin öğrencilerin söz varlığına katkısı*. [yüksek lisans tezi]. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Yalçın, S. K. (2005). *İlköğretim 1. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının eğitsel açıdan değerlendirilmesi*. [yüksek lisans tezi]. Elâzığ: Fırat Üniversitesi.
- Yavuz, M. (2020). *Türkçe dersi öğretim programı ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. [yüksek lisans tezi]. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. baskı)*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.